

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการดำเนินชีวิตและการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์นั้น มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทุกด้านที่เข้ามาเป็นผลกระทบทับมนุษย์เอง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบทับร่างกายหรือกระทบทับจิตใจ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งสร้างความผันแปรในชีวิตทั้งสิ้น มนุษย์จึงเป็นผู้ที่จะต้องมีการพิจารณา ในการที่จะมองและพิจารณาสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวว่าสิ่งใดถือเป็นสิ่งที่มีค่าแก่การนำมาประยุกต์ใช้ หรือนำมาใช้กับการดำเนินชีวิตของคนให้มีคุณค่ามากที่สุด

ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของมนุษย์ ศิลปะเป็นสิ่งหนึ่ง que เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่อง of จิตใจมนุษย์โดยตรง ดังที่ราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ว่า ศิลปะเป็นผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏขึ้นซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ ธรรมเนียมและทักษะของแต่ละคนเพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีหรือความเชื่อในลัทธิศาสนา¹

ในเรื่องของศิลปะนั้น ดังที่กล่าวในตอนต้นว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง ผู้ที่สร้างงานศิลปะหรือเป็นศิลปินนั้น ทางปรัชญาสุนทรียศาสตร์ถือว่าเป็นผู้ที่มีฝ้า (VEIL) บาง จากคำพูดของ HENRI BERGSON นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีฝ้ากั้นตัวเรากับธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา หรือแม้แต่มันตัวเรากับจิตเราด้วย

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 771 .

ศิลปินเป็นผู้ที่มีฝึาบางที่สุด มนุษย์จึงได้อาศัยศิลปินเพื่อทำการศึกษาดตัวเอง ศิลปินถูกจัดให้เป็นมนุษย์ที่พิเศษกว่ามนุษย์ทั่ว ๆ ไป²

ในศาสตร์ทางด้านดุริยางค์ไทยนั้น ศิลปินเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการก่อความเป็นปึกแผ่น โดยออกมาในรูปของการถ่ายทอดผลงานที่มีคุณค่า และถ่ายทอดวิชาการที่เป็นทฤษฎีสืบต่อลงมา ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่ามากมาย ผลงานที่มีความเด่นชัดเช่น ผลงานการประพันธ์เพลงของอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นต้น ผลงานเหล่านั้นเกิดจากการศึกษา ค้นคว้า งานของศิลปินที่ทรงคุณสมบัตินี้ ทั้งโดยตรงจากตัวศิลปินหรือศึกษาจากงานที่ได้สืบทอด เมื่อมีความรู้ขั้นแตกฉาน จึงสามารถหลอมรวมความรู้แล้วสร้างสรรค์งานใหม่ขึ้นอย่างมีคุณค่า

ในช่วงความเจริญรุ่งเรืองของงานทางดนตรีไทยนั้น มีความชัดเจนและเจริญถึงขีดสุดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาจนถึงสมัยปัจจุบัน นักดนตรีไทยที่มีความสามารถ ได้รับการยกสถานภาพเท่าเทียมกับสาขาวิชาอื่น ถึงกับได้รับราชทินนามกันเป็นจำนวนมาก วิชาชีพดนตรีไทยได้รับเกียรติสูงสุดจากสังคม ได้รับการอุปการะจากเจ้านายชั้นสูง ก่อความเป็นปึกแผ่น ทำให้เกิดสายสกุลทางดนตรีไทยต่อมาอีกมากมายหลายสาย ยังความเจริญมาจนทุกวันนี้

ในช่วงความเจริญนี้เอง ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ให้กำเนิดศิลปินเอกอีกท่านหนึ่งที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ โดยเฉพาะในด้านเครื่องสายไทย เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในวงการดนตรีไทยทั้งในสมัยที่ท่านมีชีวิตอยู่หรือแม้แต่ว่านสิ้นชีวิตไปนานแล้ว วงการดนตรีไทยก็ยังให้ความยอมรับและเป็นที่ยกย่องถึงกันโดยตลอด อีกทั้งท่านยังมีจรรยาบรรณของศิลปินที่ดีในการดำเนินชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ดังที่จะได้กล่าวต่อไปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศิลปินเอกผู้นี้คือ นางสนธิทบรรเลงการหรือคุณครูละเมียด จิตตเสวี

ส่วนประวัติโดยสังเขปของคุณครูละเมียด จิตตเสวีนั้น นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุลและคณะ โดยการสนับสนุนจากฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการวิจัย

² พิชิต ชัยเสรี, “การชำระจิต,” การบรรยายวิชาปรัชญาสุนทรียศาสตร์ 1 กุมภาพันธ์ 2538.

³ ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์, “สถานภาพของนักปี่พาทย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2468,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 72.

เรื่องนามานุกรมศิลปนิพนธ์ไทยในรอบ 200 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทำการเรียบเรียงประวัติของคุณครูละเมียด จิตตเสวี จากเอกสารทะเบียนประวัติของกองการสังคีต กรมศิลปากร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

คุณครูละเมียด จิตตเสวี เป็นบุตรของนายเปรม และนางจิบ นามสกุลสวนรัตน์ ท่านเกิดที่ตำบลบางขุนพรหม กรุงเทพมหานคร ปีมะโรง วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2447 บิดา ของคุณครูละเมียด จิตตเสวินั้น เป็นผู้ที่มีความชำนาญเรื่องเครื่องสายทั้งด้านการสอนและ การช่าง รับสอนเครื่องสายไทยที่บ้านและยังประดิษฐ์เครื่องดนตรีเช่น ซอ จะเข้ชายที่ บ้านด้วย เป็นเหตุให้คุณครูละเมียด จิตตเสวีได้เริ่มหัดเครื่องสายกับบิดา โดยเฉพาะท่านหัดจะเข้เป็นพิเศษ

ด้วยความเป็นผู้อยู่ในสายเลือดทางดนตรีไทย ทำให้คุณครูต้องใช้ชีวิตในทางศิลปนิพนธ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อคุณครูอายุได้ประมาณ 9 ปี ราว ๆ พุทธศักราช 2450 ได้เริ่มเรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนราษฎร์ใกล้บ้านแห่งหนึ่งจนมีความสามารถอ่านออกเขียนได้ บิดาจึงให้ออกมาช่วยงานดนตรี และได้ส่งตัวไปเรียนจะเข้กับหลวงว่อง จะเข้รับ (โต กมลวาทิน)⁴ ระหว่างนั้นเองคุณครูก็เล่นเครื่องสายเป็นอาชีพตลอดมาจนมีชื่อเสียงว่าเป็นนักคิด จะเข้ที่มีฝีมือดีที่สุดคนหนึ่งของประเทศไทย

พุทธศักราช 2482 ได้เข้ารับราชการเป็นศิลปนิพนธ์จัตวาในแผนกดนตรีไทย กองดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นกองการสังคีต กรมศิลปากร เริ่มตั้งแต่ได้รับเงินเดือน เดือนละ 20 บาท จนถึงพุทธศักราช 2507 เป็นเวลานานถึง 25 ปี จึงได้เลื่อนตำแหน่งเป็นศิลปนิพนธ์ รับเงินเดือน เดือนละ 900 บาท ซึ่งในขณะนั้นท่านก็มีอายุได้ 60 ปีพอดี จึงออกจากราชการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา

ในด้านความสามารถของคุณครูละเมียด จิตตเสวินั้น เป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยว่า เป็นผู้ที่ฝีมือทางดีจะเข้เป็นเลิศโดยเฉพาะผลงานการบรรเลงทางด้านวงเครื่องสายปี่ชวา ในยุคที่คุณครูละเมียด จิตตเสวีเป็นผู้ดีดจะเข้ร่วมกับศิลปนิพนธ์เอกอีกหลายท่านเช่นคุณครูมนตรี ตราโมท คุณครูเทียบ คงลายทอง คุณครูละม่อม ดุริยชีวิน

⁴ หลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทิน) เป็นครูสอนจะเข้ที่มีความสามารถมากในกรมมหรสพ ลูกศิษย์คนสำคัญได้แก่ นายช่าง แสงดาวเด่น นางนิภา อภัยวงศ์ นางละเมียด จิตตเสวี เป็นต้น

หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น อูรชชีวิน) คุณครูประเวช กุมุท คุณครูพริ้ง คนตรีรส คุณครูมิ ทรัพย์เย็น ในยุคนี้ถือว่าเป็นยุคที่วงเครื่องสายปี่ชวาเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด

ความสามารถในด้านเพลงเดิยวนั้น คุณครูละเมียด จิตตเสวีได้เคยอัดเสียง เดี่ยวจะเข้ไว้กับห้าง ต.เง็กชวน เพลงลาวแพน เพลงเขมรปี่แก้วทางสักวา เพลงกราวใน เป็นต้น ปัจจุบันที่ยังคงเหลืออยู่เป็นแถบเสียงคือ เพลงลาวแพน

เพลงลาวแพน เป็นเพลงเดี่ยวเพลงหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอันมากในวง วิชาการดนตรีไทย ได้มีการนำไปทำเป็นเพลงเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีไทยเครื่องอื่นเกือบ ทุกเครื่องอาทิ ระนาดเอก ซ้องวง ขิม ซอสามสาย เป็นต้น เครื่องดนตรีตะวันตกเช่น เปียโน ไวโอลิน คลาริเน็ต เป็นต้น สำหรับจะเข้ถือกันว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เดี่ยวเพลง ลาวแพนได้ไพเราะมากที่สุด

เพลงลาวแพน เป็นเพลงที่เข้ามาในประเทศไทย กับพวกเชลยลาวในสมัยพระ บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำการร้องรำทำเพลงแสดงความเศร้าโศกที่ต้องพลัด บ้านจากเมืองที่เกิดขึ้นจากภัยสงครามในสมัยนั้น เพลงที่ขับร้องกันแต่ครั้งนั้นมีอยู่ด้วย กัน 2 เพลงคือ เพลงลาวพวนและทางหลวงกับเพลงลาวแพน เพลงลาวพวนและทาง หลวงไม่ค่อยได้รับความนิยมมากเท่ากับเพลงลาวแพน เนื่องจากมีลีลาความไพเราะสู้เพลง ลาวแพนไม่ได้ จึงไม่สู้แพร่หลาย แต่อย่างไรก็ดี เคยมีการอัดแผ่นเสียงเพลงลาวพวนและ ทางหลวงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยมีหม่อมเจริญ ในเจ้าพระยา เทเวศรวงศ์วิวัฒน์เป็นผู้ขับร้อง บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีของทหารเรือ เป็นของบริษัทแผ่นเสียง โอเดียน ตราดิก⁵ ส่วนเพลงลาวแพนนั้น ได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนบทร้อง ที่นิยมนำมาขับร้องกันมากคือ บทร้องของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ที่ทรงพระนิพนธ์ เรื่องพระลอ ตอนพระลอข้ามแม่น้ำกาหลง

การเดี่ยวจะเข้เพลงลาวแพนนั้น คุณครูละเมียด จิตตเสวี เป็นศิลปินเอกที่ได้ สร้างสรรค์ผลงานทางเดี่ยวเพลงลาวแพนเพื่อการฟ้อนรำของทางนาฏศิลป์ไทย ท่านมี ความสามารถเป็นเลิศ ในอันที่จะทำทางเดี่ยวให้เข้ากับการฟ้อนซึ่งเข้ากันได้พอเหมาะ พอเจาะและได้ถ่ายทอดไว้กับคุณครูทองดี สุจริตกุล ณ กรมศิลปากร โดยคุณครูทองดี

⁵ ประสาร วงศ์วิโรจน์รักษ์, "วิเคราะห์เพลงลาวแพนทางจะเข้," (งานวิจัย ปรินญาบัณฑิต ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 5.

สุจริตกุลเป็นผู้นำเผยแพร่แก่บรรดาศึกษย์ นักดนตรี จนเป็นที่แพร่หลายทั่วไปในวงวิชาการดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย

ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้เล็งเห็นความสำคัญ ที่จะนำเพลงลาวแพนนี้มาทำการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงการใช้ความรู้ที่เป็นเลิศของคุณครูละเมียด จิตตเสวีในเรื่องของการประดิษฐ์ทำนองเดี่ยวให้มีความสัมพันธ์กับทำนองได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน มีความไพเราะเป็นอันมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นความรู้ในการสร้างสร้งงานของอนุชนรุ่นหลังได้ยึดถือเป็นหลักการต่อไปด้วย

นอกจากผลงานเพลงเดี่ยวลาวแพน ที่เป็นผลงานชิ้นสำคัญของคุณครูละเมียด จิตตเสวีแล้ว ยังมีเพลงสำคัญอีก 2 เพลงที่มีความสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือเพลงเดี่ยวต้นดวงพระธาตุดอกเพลงคางคกปากสระ และเพลงเดี่ยวสุดสงวน สามชั้น ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

เพลงเดี่ยวต้นดวงพระธาตุนั้น เป็นเพลงเดี่ยวประเภทเพลงฉิ่ง เป็นทางซึ่งคุณครูละเมียด จิตตเสวีประดิษฐ์ขึ้น และได้ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์สืบต่อกันมา เพลงเดี่ยวต้นดวงพระธาตุนี้ เป็นเพลงหนึ่งที่มีสำคัญในการแสดงอัตลักษณ์ด้านความสามารถในการประพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของคุณครูละเมียด จิตตเสวีโดยตรง

เพลงเดี่ยวสุดสงวน สามชั้น ทางของคุณครูละเมียด จิตตเสวินั้น คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ได้เคยเล่าให้รองศาสตราจารย์นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุลฟังว่า คุณครูจางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นผู้ถ่ายทอดเพลงเดี่ยวสุดสงวนให้ไว้กับคุณครูแอบ ยวนวนิช ลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดมักเรียกทางนี้ว่า “ทางครูแอบ” ในขณะเดียวกันนั้น คุณครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล บุตรชายของจางวางทั่ว พาทยโกศล ก็ได้ทำการถ่ายทอดทางเดี่ยวอีกทางหนึ่งให้กับคุณครูละเมียด จิตตเสวี ทางนี้ก็มักเรียกกันว่า “ทางครูละเมียด” ทางเดี่ยวทั้ง 2 ทางก็มีความคล้ายคลึงกันมาก⁶

เพลงสุดสงวนจะเป็นเพลงที่นำมาศึกษาเรื่องของลีลาการปฏิบัติจะเข้าเทียบเคียงกับเพลงลาวแพนและเพลงเดี่ยวต้นดวงพระธาตุดอกเพลงคางคกปากสระ แม้ว่าเพลงเดี่ยว

⁶ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, “สุจิตต์รายการจุฬาวาทิต, ครั้งที่ 1,” 23 ธันวาคม 2531.

สุดสงวนจะมีใช่เป็นงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของคุณครูละเมียดโดยตรง หากแต่เป็นเพลงที่คุณครูบรรเลงจนถือได้ว่าเป็นทางของคุณครูแล้ว ย่อมสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นเฉพาะของคุณครู โดยเฉพาะเรื่องลีลาของการบรรเลง

ด้วยความสำคัญของผลงานการประพันธ์ที่มีค่าและเอกลักษณ์ในการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จิตตเสวีมิได้เคยทำการค้นคว้าและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค้งานที่มีค่าซึ่งอาจทำให้สูญหายไปได้ จึงเป็นสาระที่มีความสำคัญควรนำมาทำการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการคนตรีไทยต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ศิลปนิพนธ์เรื่อง “เครื่องดีดของไทย” คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาโดยปกรณ รอดช้างเผื่อน เนื้อหาว่าด้วยประวัติ วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทดีดชนิดต่าง ๆ ของไทย ประวัติผู้เชี่ยวชาญทางเครื่องดนตรีประเภทดีด 3 ท่านคือคุณครูละเมียด จิตตเสวี คุณครูจ่าง แสงดาวเด่นและคุณครูกลม เกตุศิริ ซึ่งเป็นเพียงประวัติย่อในลักษณะชีวประวัติ (BIOGRAPH) มิใช่กึ่งอัตชีวประวัติ (AUTO BIOGRAPH)

2. วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ลาวแพนทางจะเข้” สาขาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยประสาร วงศ์วิโรจน์รักษ์ เนื้อหาว่าด้วยประวัติเพลงลาวแพน และวิเคราะห์สำนวนเพลงเดี่ยวลาวแพนจะเข้ในทางคนตรีล้วน ไม่มีการศึกษาซึ่งสัมพันธ์กับทำรำ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี
2. เพื่อศึกษาเอกลักษณ์และการใช้กลวิธีพิเศษ สำหรับการเดี่ยวจะเข้จากกรณีศึกษา 3 เพลงคือ เพลงเดี่ยวลาวแพน เพลงเดี่ยวต้นดวงพระธาตุออกเพลงคางคกปากสระ และเพลงเดี่ยวสุดสงวน สามชั้น
3. เพื่อศึกษาทางเดี่ยวเพลงลาวแพนที่ใช้สำหรับเดี่ยวจะเข้ เพื่อการฟ้อนชุด “ฟ้อนแพน”

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

การเขียนประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี จะใช้การเขียนลักษณะ AUTO BIOGRAPH โดยทำการพิจารณาภาวะที่เป็นปกติของคุณครูละเมียด จิตตเสวี กับ วัฒนธรรมที่แวดล้อมคุณครูละเมียด จิตตเสวี อยู่ เพื่ออธิบายอัตลักษณ์ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี วัฒนธรรมที่แวดล้อมอยู่ แบ่งออกได้เป็น 5 ประการ

1. เรื่องความต้องการทางร่างกายและจิตใจ เรื่องการดำเนินชีวิต เป็นต้น
2. เรื่องความจำเป็นทางสังคม เช่น การพบปะสมาคม ความสัมพันธ์ด้านครอบครัว เครือญาติ การศึกษา การทำงาน เป็นต้น
3. ความจำเป็นและความต้องการทางจิตใจ เช่น เรื่องของจรรยาบรรณศิลปิน ความเชื่อ ความยึดมั่นในชีวิต ศาสนา เป็นต้น
4. ด้านสุนทรียภาพ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ เรื่องเพลงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำรงชีวิตศิลปินของคุณครูละเมียด จิตตเสวี
5. ด้านภาษา เป็นเรื่องของภาษาที่คุณครูละเมียดใช้ติดต่อสื่อสาร

2. การวิเคราะห์เอกลักษณ์ในการใช้กลวิธีพิเศษสำหรับการเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

คำว่าเอกลักษณ์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ทำการอธิบายคำว่าเอกลักษณ์ว่า เป็นลักษณะที่เหมือนกันหรือมีส่วนร่วม เพราะฉะนั้นคำว่าเอกลักษณ์ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้จึงหมายถึงลักษณะที่เหมือน ๆ กันหลาย ๆ ครั้งจนกลายเป็นเอกลักษณ์ในการเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

คำว่ากลวิธีพิเศษ ในการกำหนดวิชาการที่ใช้เป็นกรอบสำหรับการดำเนินการประกวดรวมวงและเดี่ยวของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ร่วมกันศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด โดยคณะกรรมการ 7 ท่านคือ

1. อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติประจำปีพุทธศักราช 2531
2. อาจารย์ประชิด ขำประเสริฐ

3. อาจารย์สุบิน จันทร์แก้ว อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปนิเทศ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. รองศาสตราจารย์นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล

5. อาจารย์สิริชัยชาญ พิภพจัญญู ข้าราชการกรมศิลปากร

6. อาจารย์วัฒนา โกสินานนท์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี

7. อาจารย์บุญช่วย โสวัตร อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้ทำการกำหนดไว้ว่า “กลวิธีพิเศษเช่น สาย (สำหรับเครื่องหนัง) รัว สะบัด ขี่ เอื้อน กระทบ เป็นต้น ต้องมีความชัดเจน ไพเราะและได้แนวที่เหมาะสมกับรูปแบบของเพลง”⁷ ในการทำการวิจัยฉบับนี้ คำว่ากลวิธีพิเศษ หมายถึงการปฏิบัติเมื่อดพรายต่าง ๆ ที่มีความยาก ซับซ้อนและต้องใช้สมรรถภาพเพิ่มขึ้นกว่าการบรรเลงปกติ

3. การวิเคราะห์ทางเดี่ยวเพลงลาวแพน ที่ใช้สำหรับการเดี่ยวจะเข้าเพื่อการฟ้อนชุด “ฟ้อนแพน” ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

การฟ้อนชุด “ฟ้อนแพน” ผู้วิจัยจะนำทางเดี่ยวเพลงลาวแพนมาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทำรำ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพลงกับทำรำที่มีความเหมาะสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดี จนเป็นที่แพร่หลายในวงการดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยทั่วไป

ในการทำการวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสำนวน กลวิธีพิเศษของเพลงช่วงนั้น ๆ
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเพลงช่วงนั้น ๆ กับทำรำ
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบโดยรวมระหว่างการบรรเลงเดี่ยวจะเข้ากับการฟ้อน

⁷สำนักงานประสานงานเยาวชนแห่งชาติและธนาคารกรุงเทพจำกัด, “เอกสารทางวิชาการ การประกวดดนตรีไทยระดับมัธยมศึกษา ประลองเพลง ประเลงมโหรี,” 1-3 กันยายน 2537.

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัย ไว้เป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเอกลักษณ์และการใช้กลวิธีพิเศษ ในการเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาทางเดี่ยวเพลงลาวแพนกับการฟ้อนชุด “ฟ้อนแพน”

ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณครูละเมียด จิตตเสวี โดยในรายละเอียดและเนื้อหาทั้งหมดจะนำไปอภิปรายผลและสรุปเสนอแนะในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี โดยใช้วิธี AUTO BIOGRAPH เป็นลักษณะการเขียนถึงระหว่างอัตชีวประวัติ (AUTO BIOGRAPHIES) คือเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงบุคคลหรืออัตชีวประวัติของบุคคลโดยเจ้าของชีวประวัติเป็นผู้เขียนเอง กับชีวประวัติ (BIOGRAPH) ซึ่งเป็นการศึกษารวบรวมเรื่องราวของปัจเจกบุคคล โดยผ่านการตีความหมายของผู้วิจัยหรือผู้ทำการศึกษา การเขียนลักษณะถึงอัตชีวประวัติ ผู้วิจัยจะทำการดึงเอาข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ มาจากปัจเจกบุคคลนั้น ๆ เพื่อตรวจสอบประเด็นและโครงสร้างของความหมายต่าง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งจะใช้เหตุการณ์จริงของเจ้าของประวัตินำมาทำการสนับสนุน โดยใช้วิธี DIRECT-QUOTATION เป็นการอ้างคำพูดของเจ้าของประวัติหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง⁸ เพื่อทำการพิจารณาภาวะต่าง ๆ ของคุณครูละเมียด จิตตเสวีดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากคุณครูละเมียด จิตตเสวีได้สิ้นชีวิตแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวีจากผู้ที่ใกล้ชิดมากที่สุดรวมถึงเพื่อนร่วมงานที่ใกล้ชิดดังต่อไปนี้

⁸ เบญจา ยอดคำเนิน - แอ๊ดติ๊ก บุปผา ศิริรัศมี และวาทีณี บุญชะลิกย์, “การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม,” เอกสารประกอบการสอนและการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ 3/2536. หน้า 330.

1. อาจารย์ประเวช กุมท ศิลปินแห่งชาติประจำปี 2532
2. อาจารย์จิรัส อางณรงค์ ผู้เชี่ยวชาญกรมศิลปากร
3. อาจารย์เยาวมาลย์ ดิศกุล ข้าราชการกองการสังคีต กรมศิลปากร
4. อาจารย์จีระพล เพชรสม อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ พัทลุง กรม

ศิลปากร

5. พลโทวิจิตร จิตตเสวี หลานขุนสนิทบรรเลงการ
6. อาจารย์โสภาวรณ กล้าคล้ายอาจารย์ประจำโรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์
7. อาจารย์โคม สุขวงษ์ นักจดหมายเหตุ 4 หอภาพยนตร์แห่งชาติ
8. มล.สุรภัย์ สวัสดิกุล ข้าราชการกองการสังคีต กรมศิลปากร
9. อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ข้าราชการกองการสังคีต กรมศิลปากร
10. อาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน หัวหน้าสาขาวิชาดุริยางค์ไทย

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

11. อาจารย์พรณิภา บัณฑิตเสาวภาคย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์

กรมศิลปากร

12. อาจารย์จาร์ บาลี อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
13. อาจารย์มนัส ขาวปลื้ม ข้าราชการกองการสังคีต กรมศิลปากร
14. คุณชาญ สิงหลกะ หลานคุณครูละเมียด จิตตเสวี

นอกจากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยยังได้ทำการค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุด

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องคือ

1. ห้องสมุดดนตรีมูลกระหม่อมสิรินธร หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
2. ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัด

นครปฐม

3. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์
4. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังท่าพระ
5. ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพ กรมศิลปากร
6. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเอกลักษณ์และการใช้กลวิธีพิเศษในการเดี่ยวจะเข้ของ คุณครูละเมียด จิตตเสวี

การศึกษาเอกลักษณ์และการใช้กลวิธีพิเศษ ในการเดี่ยวจะเข้ของคุณครู ละเมียด จิตตเสวินั้น ผู้วิจัยนำเพลงเดี่ยวซึ่งเป็นผลงานการเดี่ยวของคุณครูละเมียด จิตตเสวีจำนวน 3 เพลง เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาข้อสรุป เพื่อให้ได้เอกลักษณ์เฉพาะตัว และการใช้กลวิธีพิเศษของคุณครูละเมียด จิตตเสวีที่คุณครูได้นำมาเป็นชั้นเชิงชั้นสูง สำหรับการเดี่ยวจะเข้ จนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่คิดจะเข้เป็นเลิศของชาติคนหนึ่ง เพลงที่จะนำมาวิเคราะห์ได้แก่ เพลงเดี่ยวลาวแพน เพลงเดี่ยวต้นดวงพระธาตุออกเพลง กางคกปากสระและเพลงเดี่ยวสุดสงวน สามชั้น

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาทางเดี่ยวเพลงลาวแพน กับการฟ้อนชุด “ฟ้อนแพน”

ทางเดี่ยวเพลงลาวแพนที่จะนำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเพลงซึ่ง คุณครูละเมียด จิตตเสวีได้ทำการถ่ายทอดให้กับอาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ซึ่งเป็น อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นำมาทำการวิเคราะห์การฟ้อน ส่วนการฟ้อนนั้น ผู้ วิจัยได้ใช้การฟ้อนชุดที่ทำการเรียนการสอนในปัจจุบัน โดยทำการปรึกษากับอาจารย์มาลินี งามวงศ์วาน ซึ่งผ่านการศึกษามาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร สถาบันที่ผู้ประดิษฐ์ ทำรำทำการถ่ายทอดให้กับนักเรียนสืบต่อกันมา ปัจจุบันอาจารย์จบการศึกษาระดับปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประวัติชีวิตของคุณครูละเมียด จิตตเสวี ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านครอบครัว การศึกษา การดำรงชีวิตที่เสริมให้ท่านเป็นศิลปินเอกของชาติ ที่ทรงด้วย คุณค่าและเป็นตัวอย่างที่ดีที่อนุชนรุ่นหลังจะยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีตลอดไป
2. ได้ทราบถึงเอกลักษณ์และการใช้กลวิธีพิเศษสำหรับการเดี่ยวจะเข้ของคุณ ครูละเมียด จิตตเสวี ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นนักคิดจะเข้อันดับหนึ่งของชาติ การได้ทราบถึงเอกลักษณ์และการใช้กลวิธีพิเศษนี้ จะทำให้อนุชนรุ่นหลังได้นำไปก่อให้เกิด

เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และการนำไปใช้เพื่อกิจกรรมต่างๆ ให้มีความถูกต้อง เหมาะสมสืบไปด้วย

3. ได้ทราบถึงการใช้ความรู้ขั้นสูงของคุณครูละเมียด จิตตเสวีที่ใช้ในการประดิษฐ์ทางเดียวที่มีความเหมาะสมกลมกลื่นกับการฟ้อนชุด “ฟ้อนแพน” ซึ่งใช้เป็นแบบฉบับจนแพร่หลายในกรมศิลปากรและสถาบันต่าง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย